

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

زبان قرآن

دوره متوسطه

نحو متوسطه

حمید محمدی

محمدی، حمید، ۱۳۳۳ -
نحو متوسطه زبان قرآن دوره متوسطه ۲ / حمید محمدی؛ برنامه‌ریزی و نظارت اداره کل برنامه‌ریزی و تدوین متون تحصیلی مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران
قم: حوزه علمیه قم، مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران، مرکز نشر هاجر، ۱۳۹۶ -
مجموعه آشنایی با زبان قرآن، دوره متوسطه ۲.
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۳۷۸-۱۵۰-۴

فیبا

مسلسل: ۱۰۸۳

زبان عربی - نحو - راهنمای آموزشی (متوسطه ۲)

(Arabic language — Study and teaching (Secondary

ه علمیه قم، مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران، مرکز نشر هاجر

Hozeh Elmīyeh Qom. Center management Hozeh Elmīyeh sisters. Centre Publications/naaja.

حوزه علمیه قم، مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران، مدیریت تهیه و تدوین متون و منابع آموزشی

زبان قرآن دوره متوسطه ۲

حمید محمدی

مرکز نشر هاجر (وابسته به مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران)

تهیه و تنظیم: اداره کل برنامه ریزی و تدوین متون تحصیلی

تعداد صفحه و قطع: ۳۴۴ صفحه، درپیری

نوبت چاپ: اول ناشر / پنجاه و پنجم زمستان ۱۳۹۶

شمارگان: ۶۰۰۰ نسخه

قیمت ۱۶۵/۰۰۰ ریال

چاپخانه: زلال کوثر

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۷۸-۱۵۰-۴

مرکز نشر هاجر

نشانی: قم - بلوار معلم - مجتمع ناشران - واحد ۱۱۴

دفتر مرکزی: ۰۲۵-۳۱۰۱۵ فروشگاه: ۳۷۸۴۲۵۴۴

پیامک: ۳۰۰۰۲۱۴۴۴۰

hajar.whc.ir

hajar@whc.ir

تقلید

از دین سرور «وحدت» علم و ایمان

و مسکن دار سراط حقیقت

و طایفه دار کاروان فزائت

حضرت امام خمینی رهبر

و به منادیان ندای توحید

که همواره «اعتصام به حبل الله» را فریاد

کردند و با سلاح «لا» تندیس های

«نفاق» و «جدایی» را در هم شکستند.

چونان استاد شهید «مطهری» و زنده یاد

شهید «مفتح» که همواره در پیوند حوزه

و دانشگاه کوشیدند و عاقبت نیز بر سر این

پیمان و در راه این آرمان، ردای سرخ

«شهادت» را پوشیدند.

یادشان گرامی و راهشان پررهور باد.

پیشگفتار

حوزه‌های علمیه شیعه، وارث میراث ماندگار علوم و معارف اهل بیت (علیهم‌السلام) و پاسدار حریم و کیان شریعت و عقاید اسلامی‌اند. این رسالت خطیر، مسئولیت عالمان دین‌باور را در عرصه تعلیم و تربیت، چند برابر کرده است. دغدغه‌های همیشگی عالمان متعهد و طلاب و فضلاء دلسوز نسبت به اصلاح و غنابخشی علمی و کیفی شیوه‌ها، متون و الگوهای آموزشی، در راستای بالندگی، پویایی و کارآمدی نظام آموزشی حوزه، ضرورت بازنگری و اصلاح و تدوین متون بدیع و کارآمد را مورد تأکید قرار می‌دهد.

مسئولیت و رسالت عالمان دین‌باور در حوزه‌ها و بهره‌مندی از ثراث گران سنگ و ذخایر ارزشمند متون قدیم، از صاحب‌نظران سلف و وزانت و اعتبار مؤلفان آنها ایجاب می‌کند که در اصلاح و تدوین متون درسی، استقامت و دقت و تأمل شایسته مبذول شود. همچنین دگرگونی و تحول در گرایش‌ها، نیازها، انتظارات، شیوه‌ها و الگوهای تعلیم و تربیت، مسئولیت متولیان و متصدیان امر آموزش و پژوهش و برنامه‌ریزی درسی و حوزه‌ان‌ان می‌سازد تا به صورت مستمر با ارائه روش‌ها و قالب‌های بدیع و با ارتقای محتوا به اصلاح و تدوین متون درسی، همت گمارند.

از این رو مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خواهران به پاس ضرورت‌ها و نیازهای یاد شده، به اصلاح و تدوین متون درسی اقدام و ده‌ها جلد کتاب درسی را با احیای، تدوین و منتشر کرده است. در این فرایند سعی شده که با حفظ اصالت و سبک و سلیقه و همچنین ارزش‌های ارزشمند برجای مانده از عالمان گذشته، با کاربست تکنولوژی آموزشی و مراعات اصول، معیارها و الگوهای جدید، متونی متناسب با اهداف خود، در چهارچوب برنامه‌ها و سرفصل‌های مصوب و با سطح علمی و انتظارات فراگیران ارائه کند. پیمودن این مسیر بلند و طولانی، به مساعدت و حمایت هم‌جانبه استادان، صاحب‌نظران، مدیران و طلاب معزز نیازمند است که با ارائه پیشنهادها و دیدگاه‌هایشان از طریق رایانامه (Motoon@whc.ir) ما را در بهبود بخشی و طی کردن درست و صحیح مسیر صعب و دشوار، یاری دهند.

کتاب «نحو متوسطه» که یکی از منابع معتبر و مقبول، در جامعه حوزوی و دانشگاهی داخلی و خارج کشور مورد استفاده دانش‌پژوهان و مشتاقان آشنایی با علوم اسلامی قرار دارد و پس از تأیید کارشناسان «گروه علمی ادبیات عرب» اداره کل برنامه‌ریزی و تدوین متون تحصیلی مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خواهران منتشر شد. شایان ذکر است در این کتاب، اصلاحات و اضافاتی از نظر محتوایی و شکل و ظاهر شده که موارد آن، در مقدمه چاپ پنجاه و پنجم کتاب ذکر شده است.

در اینجا فرصت را غنیمت می‌شماریم و از تمامی دست‌اندرکاران این طرح ستیغ، به ویژه مؤلف محترم قدردانی می‌کنیم و تلاش خالصانه آنان را ارج می‌نهیم.

فهرست اجمالی کتاب «نحو متوسطه»

۱. مقدمه
۲. اعراب و بناء
۳. مرفوعات
۴. منصوبات
۵. توابع
۶. ملحقات
۱. تعريف نحو
۲. موضوع نحو
۳. فايده نحو
۱. مفعول به
۲. مفعول مطلق
۳. مفعول له
۴. مفعول فيه
۵. مفعول معه
۱. مجرور به حرف جر
۲. مجرور به اضافه
۱. نعت
۲. تأكيد
۳. بدل
۱. اقسام اعراب و بناء
۵. اعراب لفظی، تقدیری، محلی
۶. اعراب و بناء فعل
۵. اسم افعال ناقصه
۶. اسم افعال مقاربه
۷. اسم حروف شبیه به ليس
۸. خبر حروف مشبهة بالفعل
۹. خبر «لا» نفی جنس
۶. حال
۸. منادیه
۹. مستثنی
۱۰. خبر افعال ناقصه
۱۱. خبر افعال مقاربه
۱۲. خبر حروف شبیه به ليس
۱۳. اسم حروف مشبهة بالفعل
۱۴. اسم «لا» نفی جنس
۴. اقسام و احكام جمله
۵. بحث عامل و معمول
۳. معانی حروف
۷. مضارع مرفوع
۸. مضارع منصوب
۹. مضارع مجزوم

بخش اول: مقدمات، اعراب و بناء فعل

درس اول: مقدمات، اعراب و بناء

تعريف علم نحو، موضوع علم نحو، فايده علم نحو، معرب و مبنى، بناء و اقسام آن، اعراب و اقسام آن.

درس دوم: اعراب ظاهري، تقديرى و محلى

اقسام اعراب: اعراب ظاهري، اعراب تقديرى (اسم‌هاى داراي اعراب تقديرى: اسم مقصور، اسم ناقص، اسم مضاف به ضمير متكلم) و اعراب محلى.

درس سوم: بناء و افعال

افعال مبنى: فعل، اضى، بدخل صورتهائى فعل مضارع و فعل امر، اعراب فعل، رفع مضارع و علايم آن، افعال خمسه.

درس چهارم: نصب مضارع

علايم نصب مضارع، عوامل نصب مضارع: حروف نصب بالذات، شرايط نصب «إِذْنَ»، حروف ناصب به «أَنْ مَقْدَر».

درس پنجم: جزم مضارع

علايم جزم مضارع، عوامل جزم مضارع: حروف جزم، اسماء جازم؛ حذف فعل شرط، حذف فعل شرط و ادات آن بعد از امر و نهى، دخول «فاء جزاء» بـ «جواب شرط».

بخش دوم: مرفوعات و نواسخ

درس ششم: اعراب و بناء اسم، فاعل (۱)

علايم رفع اسم، مواضع رفع اسم، تعريف فاعل، اقسام فاعل: اسم فاعل، ضمير بارز، ضمير مستتر، استتار وجوبى و جوازى.

درس هفتم: فاعل (۲) و نائب فاعل

مطابقت فعل با فاعل در «مذكر و مؤنث بودن»: كيفيت فعل با مؤنث حقيقى، مطلق، جمع مكسر، مطابقت فعل با فاعل در عدد؛ نائب فاعل، تعريف و اقسام نائب فاعل و شرايط فعل آن.

درس هشتم: مبتدا و خبر (۱)

تعريف مبتدا و خبر، جمله اسميه و فعليه، ويژگي‌هاى مبتدا و خبر، اقسام مبتدا: ضمير بارز، اسم ظاهر، مؤول، اقسام خبر: خبر مفرد، جمله، شبه جمله.

درس نهم: مبتدا و خبر (۲)

مطابقت خبر با مبتدا، موارد وجوبى تقدم خبر بر مبتدا، موارد وجوى تقدم مبتدا بر خبر، حذف مبتدا يا خبر، ضمير فصل و عماد.

درس دهم: نواسخ (۱): افعال ناقصه (۱)

۸۵

تعریف نواسخ، اقسام نواسخ، تعداد و معنی افعال ناقصه، اقسام خبر افعال ناقصه، عمل مشتقات افعال ناقصه، شعر افعال ناقصه، استعمال تام افعال ناقصه.

درس یازدهم: افعال ناقصه (۲)

۹۴

صرف افعال ناقصه، وجه تسمیه افعال ناقصه، مختصات «کان»، حذف نون «کان»، ساختن ماضی استمراری و بعید به وسیله «کان»؛ عدم جواز تقدم خبر افعال ناقصه بر آنها.

۱۰۰

درس یازدهم: نواسخ (۲ و ۳): افعال مقاربه، حروف شبیه به لیس

تعریف و اقسام افعال مقاربه، کیفیت خبر افعال مقاربه، جواز، عدم جواز و وجوب دخول «ان» بر خبر افعال مقاربه، علت نگذارن حروف شبیه لیس (ما، لا، ان)، وجه تسمیه این حروف، موارد باز ماندن «ما، لا، ان» از عمل.

۱۰۸

درس سیزدهم: نواسخ (۱): حروف مشبّه بالفعل

تعریف، تعداد و معنی حروف مشبّه بالفعل، علت نامگذاری، خبر حروف مشبّه بالفعل، تقدم وجوبی خبر بر اسم، الحاق «کافه» آخر این حرف، موارد کسر همزه «ان» و فتح همزه «ان».

۱۱۸

درس چهاردهم: نواسخ (۵): «لا» نفی جنب

تعریف و عمل «لا» نفی جنب، اقسام اسم «لا»، اقسام خبر «لا»، حذف خبر «لا»، شرایط عمل «لا»، تکرار «لا»، تمرین عمومی.

بخش سوم: مصوبات

۱۲۷

درس پانزدهم: مفعول به (۱)

علایم نصب اسم، مواضع نصب اسم، تعریف مفعول به، جوبی تقدم فاعل بر مفعول به، موارد تقدم مفعول به بر فاعل، موارد وجوبی تقدم مفعول به بر «فعل و فاعل»، افعال دو مفعولی (۱): افعال قلوب، افعال تصییر.

۱۳۶

درس شانزدهم: مفعول به (۲)

افعال دو مفعولی (۲): افعال عطاء و بخشش، افعال سه مفعولی، اغراء، تحذیر، اختصاص.

۱۴۴

درس هفدهم: مفعول مطلق

تعریف مفعول مطلق، انواع مفعول مطلق: تأکیدی، نوعی، عددی، عامل مفعول مطلق، عامل مفعول مطلق، مطلق: حذف قیاسی، حذف سماعی.

۱۵۲

درس هجدهم: مفعول فیه

تعریف مفعول فیه، ظرف زمان و مکان ظرف متصرف و غیر متصرف، ظروف معرب و مبنی، ظروف مبنی، ظرف معرب، ظروف زمانی معرب.

۱۶۰

درس نوزدهم: مفعول معه، مفعول له

تعریف مفعول معه، حذف عامل مفعول معه، تعریف مفعول له، مفعول له «حصولی» و «تحصیلی»، موارد دخول «ال» بر مفعول له.

۱۶۶

درس بیستم: حال

تعریف حال، انواع حال: مفرد، جمله، شبه جمله؛ شرایط حال و ذوالحال، تعدّد حال و ذوالحال.

۱۷۲

درس بیست و یکم: تمییز

تعریف تمییز، اقسام تمییز: تمییز ذات، نسبت؛ اقسام تمییز ذات: عدد، جنس، مقدار؛ تمییز نسبت؛ مشتق یا جامد بودن تمییز، موارد اشتراک و اختلاف حال و تمییز.

۱۷۹

درس بیست و دوم: تمییز اعداد (۱)

تعریف عدد، اعداد اصلی: مفرد، مرکب، عقود، معطوف؛ حکم اعداد مفرد، تمییز اعداد و حکم آنها، حکم عدد مگب.

۱۸۵

درس بیست و سوم: اعداد (۲)

اعداد عقود، حکم اعداد عقود، اعداد معطوف و حکم آنها، اقسام اعداد ترتیبی: مفرد، مرکب، عقود، معطوف؛ حکم هریک از اقسام اعداد ترتیبی.

۱۹۳

درس بیست و چهارم: مستثنی

تعریف مستثنی، کلمات استثناء، اقسام استثناء: استثنای متصل، منقطع، مفرغ؛ احکام اقسام مستثنی: مستثنی به «إلا»، مستثنی به «حاشا، عدا، خلا»، مستثنی به «غیر» و «سوی».

۱۹۹

درس بیست و پنجم: منادی (۱)

تعریف منادی، بنی اعراب منادی، نکره مقصوده: مضاف، شبه مضاف، نکره غیر مقصوده، فاصله شدن «أیُّها» و «أیُّها» میان حرف ندا و اسم، منادی واقع شدن افعال و حروف، حذف حرف ندا.

۲۰۴

درس بیست و ششم: منادی (۲)

حکم منادی مضاف به «یاء متکلم»، تعریف استغاثه، کیفیت جمله استغاثه، تعریف ندبه، حالات اسم مندوب، ترخیم منادی، تمرین عمومی.

بخش چهارم: مجرورات

۲۱۵

درس بیست و هفتم: مجرور به حرف جرّ

علام جرّ، اقسام مجرور، حروف جرّ، متعلّق جار و مجرور، انواع متعلّق مذکور و مقدّر، متعلّق ظروف.

۲۲۲

درس بیست و هشتم: مجرور به اضافه (۱)

تعریف اضافه، شرایط مضاف، اقسام اضافه: معنویه، لفظیه، حروف جرّ در اضافه معنویه، دو فایده اضافه معنویه، تعریف اضافه لفظیه.

۲۲۸

درس بیست و نهم: مجرور به اضافه (۲)

اسماء ممتنع الاضافة، اسماء لازم الاضافة، اسماء جائز الاضافة، انواع مضافّ إلیه، اسماء دائم الاضافة، کسب تذکیر و تأنیث، حذف مضاف.

۲۳۳

درس سی ام: منصرف و غیر منصرف

تعریف منصرف و غیر منصرف، اسباب منع صرف: علمیت، وصف، جمع، الف تأنیث، کسره پذیر غیر منصرف.

بخش پنجم: توابع

۲۴۱

درس سی و یکم: توابع (۱): نعت

تعریف اعراب اصلی و تبعی، اقسام توابع، تعریف صفت، موارد مطابقت صفت با موصوف، انواع صفت: مفرد، جمله، شبه جمله، نعت سببی.

تعریف تأکید، اقسام تأکید: لفظی، معنوی، انواع تأکید لفظی، موارد مطابقت صفت با موصوف
اقسام صفت: مفرد، جمله، شبه جمله، بدل، اقسام بدل.

تعریف عطف بیان، حکم عطف بیان، تعریف عطف نسق، حروف عطف، اقسام عطف نسق، تمرین عمومی.

بخش ششم: ملحقات

تعریف افعال مدح و ذم، صیغه‌های افعال مدح و ذم و فاعل آنها، تعریف افعال تعجب، دو صیغه افعال تعجب.

تعریف حروف و نقش آنها در جمله سازی، حروف جرّ، اقسام حروف جرّ: اصلی، شبه زائد، زائد، مهمترین معانی «باء»: استعانت، سبب، تعلیه، زایده، معانی «من»: ابتداء غایت، تبعیض، بیان جنس، زائد، معانی «إلی»: انتهای غایت، بمنّی مع، به معنی «لام اختصاص»، معانی «عنّ»: مجاوزه، تعلیل، بدل.

معانی «علی»: استعلاء: مصاحبت، معانی «فی»: لرفیت، مقایسه، معانی «کاف»: تشبیه، تأکید معانی «لام»: استحقاق، اختصاص، ملکیه، تعلیل، معانی «فی» و «إلی»، تأکید معنای نفی، معانی «رُبّ»: تعلیل، تکثیر، معنای «حتّی»: انتهای غایت، معانی «مذّ، منذ»: به معنای «منّ» ابتداء غایت، به معنای «ی»، حروف قسم.

حروف استثناء، حروف نداء، حروف مشبّهة بالفعل، انواع شبّه‌های این حروف به فعل، حروف مفاعلة، حروف تنبیه، حروف تفصیل، حرف سکت، حرف تعریف، اقسام الف و لام حرف تنوین.

حروف ناصب، حروف جازم، موارد افتراق و اشتراک لَمْ و لَمَّا، ویژگی‌های «إِنْ» شرطی، حالات فعل شرط و جزاء، حروف شرط، حرف تحقیق، حرف تحضیض، حروف استقبال.

حروف عطف، انواع حروف عطف، حرف رَدَع و انکار، حروف استفهام، معانی همزه، حروف نفی، حروف جواب حروف تفسیر، حروف مصدری، حروف زایده، تقسیمات حروف به اعتبارات گوناگون: حروف أُحادیّة، ثنائیة، ثلاثیة، رباعیّة، خماسیّة، حروف مختص به اسم، حروف مختص به فعل، حروف مشترک، حروف عامل و غیر عامل و...

اقسام کلمه به اعتبار مسند و مسند الیه واقع شدن، اقسام جمله: کامل، ناقص، صغری، کبری، اعراب جمله‌ها، اقسام هفتگانه جملاتی که محلی از اعراب دارند، اقسام هفتگانه جملاتی که محلی از اعراب ندارند.

■ مقدمه چاپ پنجاه و پنجم

کتاب نحو متوسطه که در استان چاپ پنجاه و پنجم قرار دارد، تألیف آن از سال ۱۳۶۲ آغاز و به صورت جزوات درسی در بنامع علمی و دانشگاهی استفاده می شد و در سال ۱۳۷۱ به صورت کتاب به زیور طبع آراسته گردید. این کتاب در ترجمه بین الملل به ۲۰ زبان ترجمه شده و هم اکنون به عنوان یکی از منابع معتبر و مقبول، در جامعه علمی و دانشگاهی داخل و خارج کشور مورد استفاده دانش پژوهان و مشتاقان علم با علم اسلامی قرار دارد.

ویژگی های متمایز و دلایل مطلوبیت

در نظرسنجی های متعددی که از اساتید ادبیات عرب - به ویژه اساتید نحو - طلاب و دانشجویان صورت گرفت، پرسشی درباره «دلایل مطلوبیت کتاب» مطرح گردید. در مجموع، موارد ذیل به عنوان ویژگی های متمایز و دلایل مطلوبیت این کتاب، از سوی مخاطبان مطرح گردید:

۱. مناسب بودن سطح علمی کتاب برای مخاطب؛ از آنجا که در «مجموعه زبان عربی»، آموزش علم نحو در سه سطح «مقدماتی، متوسطه و عالی» طراحی شده و نیازهای و شرایط متمایز هر سطح نیز به خوبی رعایت شده است، لذا تلاش شده است این مجموعه از یک بیرو - برخه رشد سنجیده و معقول برخوردار باشد.

۲. سهولت و روانی بیان مطالب و محتوا؛ از مهم ترین مشخصه این کتاب، برخورداری از سبک بیان ساده، روان و متناسب با مقتضای حال مخاطب و به دور از پیچیدگی های علمی و محتوایی است.

۳. توجه به ترتیب منطقی و آسان‌یاب محتوا؛

۴. طراحی تمارین متنوع قرآنی و روایی؛ مخاطبان نظرسنجی اخیر، تمارین درس‌ها را یکی از ویژگی‌های متمایز و مهارت‌آفرین این کتاب برشمرده‌اند و تطبیق مطالب نظری علم نحو را برآید. و روایات متنوع را گامی مهم در ماندگاری مطالب در ذهن و ایجاد مهارت در تحلیل آن دانسته‌اند. نکته مهم دیگر این است که این آیات و روایات، هدفمند انتخاب شده است که هم از نظر شکلی و هم از نظر محتوایی در امر آموزش و تربیت دینی، اثربخش است.

ایجاد مزایای شکلی و محتوایی جدید در کتاب

بر اساس نتایج نظرسنجی مذکور و جلسات متعدد کارشناسی که با برخی صاحب‌نظران برگزار شد، اصلاحات و اضافاتی از نظر محتوایی و شکلی در این کتاب اعمال گردید که موارد آن عبارت است از:

۱. طراحی پرسش‌های آغازین هر درس: با هدف ایجاد انگیزه برای ورود به مطالب هر درس و نیز آماده‌سازی ذهن نحوآموز به محتوای درس. پرسش‌های آغازین درس، به صورت شماره‌دار طراحی گردید و متن درس‌ها نیز ناظر به پرسش‌ها و عدد مربوطه، تنظیم شده است.

۲. طراحی پرسش‌های میانی: بر اساس اصول روش تدریس و برای تأمین سه هدف «جمع‌بندی مطالب گذشته»، «طرح نکات جدید مرتبط با درس» و «آماده‌سازی ذهن نسبت به مطالب مطرح شده در ادامه هر درس»، «پرسش‌های میانی» طراحی و سه فایده مورد توجه بوده است:

الف) ایجاد نشاط در کلاس؛

ب) ایجاد خلاقیت برای نحوآموزان؛

ج) تعمیق توجه آنان به مجموعه مباحث درس و نکته‌های جدید.

۳. تولید مطالب و نکته‌های نوین؛ ضمن رعایت سهولت و روانی بیان در محتوای کتاب، برای تکمیل برخی از مباحث و نکته‌ها، مطالب تازه‌ای به برخی از دروس اضافه شد که با افزودن این نکات، نحوآموزان از مراجعه به کتاب‌های مشابه همچون «مبادئ العربیة جلد ۲ و ۳، الهدایة فی النحو...» تا حد زیادی بی‌نیاز خواهند شد.

شایان ذکر است مباحث علم نحوبه صورت استدلالی و مفصل، با طرح آرای ادیبان بزرگ و دانشمندان علم نحوبه همراه نقد و بررسی آنها در کتاب «نحو عالی» به زودی منتشر خواهد شد. این کتاب برای توسعه تحقیقات اساتید محترم و نحوآموزان اهل تتبع و تحقیق مفید خواهد بود. ضمناً در پایان درس‌ها، بخشی با عنوان «مطالعه و پژوهش» ایجاد گردید تا نحوپژوهان با برخی نکته‌ها و مباحث تکمیلی درس و برخی منابع علم نحو آشنا شوند و انگیزه لازم برای تتبع و کاوش در منابع علمی در آنها ایجاد شود.

در پایان، ان شاء الله اساتید نحوپژوهان و نحوآموزان ارجمند که با پیشنهادهای سازنده خود ما را یاری کردند، و نیز از همه کسانی که در ویرایش محتوایی، بازخوانی و آماده‌سازی این اثر، همکاری داشته‌اند، مالِ سپاسگزاری را داریم و از درگاه خداوند مَنَّان، توفیق روزافزون برایشان مسألت داریم و از همه صاحب‌زبان و دانش‌پژوهان گرامی، تقاضا داریم با ارسال پیشنهادهای سازنده و مفید خود ما را در این لطف و عنایت خویش قرار دهند.

والسلام علیکم ورحمة الله

قم، ۱۳۹۶/۹/۱۵

حمید محمدی

مقدمه

کتاب «نحو متوسطه» مشتمل بر یک دوره «علم نحو» در سطح «دوره متوسطه» است. و قبل از خواندن این کتاب آشنایی اجمالی با یک دوره علم نحو مقدماتی، ضروری است؛ که این آشنایی خواندن «نحو مقدماتی» این مجموعه (جلد چهارم) زبان قرآن و یا دیگر کتاب‌های درسی باید فراهم شده باشد. نه تنها چند پیرامون متن و تمرین‌های کتاب حاضر در ذیل آورده می‌شود:

۱. در تنظیم و ساخت کتاب از دو سبک قدیم و جدید استفاده شده است که در نتیجه نحوآموزان گرامی بعد از سر بردن این کتاب با «مباحث نحوی» به هر دو سبک آشنا می‌شوند و برای تسهیل و تسریع در امر فراگیری، متن درس‌ها با بیانی روان ارائه شده است و دروس از نظر کمّی و کیفی با یکدیگر متناسب می‌باشند.

۲. یکی از مهمترین هدف‌های خواندن علم نحو، تسلط یافتن بر ترکیب و اعراب جمله‌های عربی است. جهت دستیابی به این مهم در متن درس‌ها بخشی از آیات قرآنی و جملات گوناگون عربی ترکیب شده است و برای نشان دادن اهمیت این موضوع، ترکیب‌ها در داخل کادر قرار داده شده‌اند. لذا شایسته است که استادان محترم با تأکید بیشتری به ترکیب جملات مختلف اهتمام ورزند، چون در راستای ترکیب است که قلم در ذهن نحوآموزان ترسیخ شده و از «حفظ عادی» به «فهم عمیق» تبدیل می‌گردد.

۳. در کتاب حاضر چند نوع تمرین آورده شده است. ابتدا پرسش‌هایی پررونق مباحث درس‌ها طرح شده که هدف از آن یادآوری محتوای دروس و مرور سریع بر آنها است.

یکی از نشانه‌های فهم مباحث نحوی تسلط بر تشخیص نقش‌های گوناگونی است که اجزای جمله در جمله به خود می‌گیرند، مثل نقش «فاعل، نایب فاعل، مبتدا، خبر، مفعول و ...» برای به دست آوردن این تسلط، آیات و روایاتی هماهنگ با هر درس گزینش شده که نحوآموزان گرامی می‌بایست نقشی را که هر کلمه در جمله بر عهده گرفته است را مشخص کنند.

توان بر «اعراب گذاری» کلمات عربی یکی از اهداف آموزش علم نحو است؛ جهت نیل به این مقصود، تمرین‌هایی تنظیم شده تا نحوآموزان محترم آرام آرام قدرت بر اعراب گذاری کلمات عربی را یافته و در نهایت بتوانند مجلات، روزنامه‌ها و سایر متون بی اعراب را حرکت‌گری کرده و به راحتی بخوانند.

۱. در گزینش متون تمرین‌ها کوشش شده است تا مضامینی مناسب با شرایط روحی و فکری نحوآموزان داشته باشد. لذا از آیات و روایاتی استفاده شده که تأثیرات مستقیم روحی و اخلاقی بر نحوآموزان بخذارد. نیز برای آشنایی نحوآموزان با «آداب تعلیم و تعلم» که امری است بسیار مهم قسمت‌هایی از کتاب «آداب المتعلمین» اثر شیخ طوسی رحمه الله علیه آورده شده است.

□ ■ □

شایسته است اساتید محترم در هر دو جلسه جلسای یک‌بار با طرح سؤالات کوتاه و تستی به مدت پنج دقیقه از مباحث گذشته امتحان کتبی به عمل آورند تا نحوآموزان عزیز مقید شوند درس‌ها را منظم و آرام آرام فراگیرند و جهت صرفه‌جویی در وقت استادان پیشنهاد می‌شود که در هر جلسه اوراق امتحانی یک یا دو نفر از نحوآموزان ممتاز توسط استاد تصحیح گردیده تا سایر اوراق توسط ایشان اصلاح گردد. و بجاست به نحوآموزان که در مجموعه امتحانات حائز نمرات بالاتری می‌شوند، امتیازات متناسبی داده شود.

در پایان از همه اساتید بزرگوار که در انجام یافتن این کتاب همکاری نموده‌اند سپاسگزاری می‌شود و امید است خداوند سبحان به ایشان جزای جزیل و اجر جمیل عطا فرماید و همه ما را از جویندگان حقایق وحی و پویندگان حقیقی طریقت قرآنی قرار بدهد.

والسلام علیکم ورحمة الله

قم - اول مهر ماه ۱۳۷۱

حمید محمدی